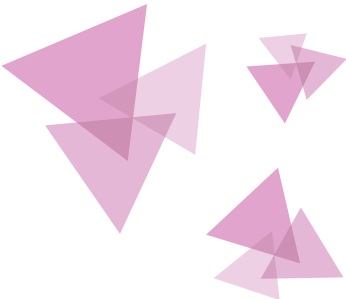


ДАНИЈЕЛА МИЛИЋЕВИЋ
СУНЧИЦА РАКОЊАЦ НИКОЛОВ

ГРАМАТИКА

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ
ЗА ОСМИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ



САДРЖАЈ

Водич кроз уџбеник 6

ИСТОРИЈА ЈЕЗИКА

У почетку беше реч....	10
– Језичке групе (породице)	10
– Мисија Ђирила и Методија	14
– Мали појмовник словенских богова и речи у којима се чува сећање на њих	18
Путевима Светог Саве	21
– Српскословенски језик	21
Трагом Велике сеобе Срба	26
– Рускословенски језик	26
Орфелинов глас и Доситејево перо	29
– Славеносрпски језик	29
Мркаљев азбукопротрес и Вукова реформа	33
– Вук Караџић – реформа језика, писма и правописа	33
Даничићева филологија	39
– Српски језик од Вука до данас	39
Службена употреба језика и писма и језици националних мањина	42
Један народ, један језик – различити изговори	44
– Штокавско наречје, изговори и дијалекти	44
– Призренско-тимочки дијалекат	47
– Косовско-ресавски дијалекат	49
– Шумадијско-војвођански дијалекат	50
– Зетско-рашки (зетско-јужносанџачки) дијалекат	51
– Источнохерцеговачки дијалекат	52
– Народни и књижевни језик	53
– Основне особине говорног и писаног језика	54
Историја језика – подсетник	56
Тест (историја језика)	58

ГРАЂЕЊЕ (ТВОРБА) РЕЧИ

Грађење (творба) речи	62
Грађење (творба) речи – подсетник	66

ФОНЕТИКА

Подела гласова	68
Гласовне промене	71
Правописни подсетник (Подела речи на слогове, растављање речи на крају реда и правописна решења у вези са гласовним променама)	76

МОРФОЛОГИЈА

Врсте речи	82
– Променљиве врсте речи	82
Именице	82
Правописни подсетник (Писање великог слова у вишечланим географским називима, у називима небеских тела, институција, установа и писање одричне речце <i>не</i> уз именице)	88
Заменице	91
Правописни подсетник (Писање заменице Ви и Ваш из поштовања; Писање одричних заменица са предлозима)	100
Придеви	102
Правописни подсетник (Велико и мало слово у писању придева; Писање речце <i>не</i> уз придеве)	108
Бројеви	110
Правописни подсетник (Правописна решења у вези са писањем бројева)	115
Глаголи	117
Подела глаголских облика и њихово грађење	118
Правописни подсетник (Писање речце <i>не</i> уз глаголе; Правописна решења у вези са глаголским облицима)	123

Непроменљиве врсте речи	126
Прилози	126
Предлози	130
Везници	134
Узвици	138
Речце	141

СИНТАКСА

Реченични чланови	146
Синтагма	149
Конгруенција	151
Комуникативна и предикатска реченица	152
Комуникативна функција независних реченица	152
Напоредни односи међу реченичним члановима и међу независним реченицама	154
Зависносложена реченица	156
Правописни подсетник (Интерпункција у независносложеним реченицама и у зависносложеној реченици)	159–160

ЛЕКСИКОЛОГИЈА

Једнозначност и вишезначност речи ...	162
Лексичка метафора и лексичка метонимија као механизми остваривања вишезначности	165
Синоними, антоними и хомоними	169
Застареле и нове речи (неологизми) ...	173
Речници, лексикони и енциклопедије	178

ПРАВОПИС

Писање имена из страних језика	186
Писање црте и цртице	191

Интерпункцијски и правописни знаци ..	194
Спојено и одвојено писање речи	197

ОРТОЕПИЈА И ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Краткосилазни и краткоузлазни акценат	202
Правила о распореду акцената	205
Правила о распореду неакцентованих дужина	206
Генитивни знак (^)	207
Функционални стилови	210
– Новинарски или публицистички стил	210
– Административни или пословни стил	214
– Научни стил	218
Расправа	220
Есеј	223
Пропагандни текстови	224
Приказ књиге, филма и позоришне представе	226
Уочавање и исправљање грешака у обележеном тексту	229
Попуњавање текста са празнинама	231

НАУЧНИ СТИЛ

У твом животу веома важно место заузима образовање. Свакодневно се у школи, кроз разне предмете, срећеш са новим појмовима који ти помажу да прошириш своје знање, напредујеш и боље разумеш свет око себе. Уџбеници, као и друга стручна литература, писани су **научним стилем**. Одлике овог стила су: прецизност, објективност, честа употреба **термина** и **фусноте**.

Термини су појмови или стручни изрази који су карактеристични за одређену област науке.

Помоћ пријатеља

Када се спомене наука и научни стил, највећи број ученика прво помисли на природне науке, као што су физика, хемија, биологија и математика. Појам науке је много шири и он се односи на природне, али и на друштвене науке.

Пажљиво прочитај одломке из лекција које се налазе у уџбеницима различитих предмета, па у њима подвучи све термине, односно стручне појмове и изразе који се јављају искључиво у тој области науке.

У шестом разреду си научио/-ла да наследни (генетички) материјал се састоји од **дезоксирибонуклеинске киселине (ДНК)**. ДНК се састоји од ланца који су као спирале увијени један око другог и међусобно повезани. Тако ДНК има изглед спирално увијених мердевина. Овај молекул информације којима се управља свим процесима у ћелији. ДНК се налази у кариотидама, а кариотидама се зову језгра ћелија. Код еукариота се налази у једру и **линеарног** је облика.

Према приступу издавању разликују се два типа регија. То су х и функционалне регије. Код **хомогених** имамо један објекат или в поља објеката на основу чијег се распореда у простору дефинишу регије. Као пример можемо узети планинску регију. За њено из кључан критеријум је **хипсометрија**, односно надморска висина и земљине површине. Површине са надморском висином преко 500 м се непрекидно пружају и које су под нагибом чине једну планинску регију.

Све именске речи (именице, заменице, придеви и бројеви) имају заједничке граматичке категорије као што су род, број и падеж. Падежи су различити облици једне исте именске речи. Промена по падежима назива се **деклинација**. Приликом промене именских речи по падежима, разликују се граматичка основа и наставци за облик или падежни наставци. Граматичка основа добија се тако што се од генитива јединице одузме наставак за облик или падежни наставак.

Пажљиво прочитај одломак из чланка о Светом Сави који је написао Веселин Чајкановић, па обрати пажњу на подвучене речи, као и на део при дну странице.



„Има једно веровање познато у многим српским крајевима, које Светога Саву доводи у везу са вуцима. Према том веровању Свети Сава о своме дану сазива у планини све вукове што их има, и – у вези са једним старинским схватањем да вук има права да тражи и добије своју „**нафаку**“¹ – одређује им храну („тајин“) за наредну годину, то јест, шаље их у разне токове и даје упутство шта да ту закољу и поједу. [...] У нашој народној традицији вуци су, иначе, стални пратиоци Светога Саве, његови хртови – или керови, као што су, у германској митологији, вуци хртови **Воданови**“².

Веселин Чајкановић, *Мили и религија у Срба*

¹ Нафака – оно што је човеку или животињи, по исламском веровању, одређено да поједе за живота
² Водан – у митологији, врховни бог Германа.

Напомена (објашњење или белешка) која се односи на мање познату реч у тексту, израз или термин, а налази се при дну стране, назива се **фуснота**. Фуснота се означава подигнутим бројем или звездом у тексту. У оквиру фусноте често се могу наћи наведени извори и литература коју је аутор користио приликом писања научног рада.

Зарони и знање изрони!

Пронађи у свом уџбенику из било ког предмета неку лекцију, па подвучи у њој све термине.

У свакој лекцији полази се од онога што ти је познато и што си већ учио/-ла, па се постепено иде ка непознатом.

Помоћ пријатеља

Ова рубрика ти помаже да нешто лакше научиш и упамтиш.

Да би реклама постигла свој циљ, аутори морају да поседују одређене вештине. Неке од њих су:

- таленат за писање, креативна употреба речи;
- циљана употреба информација;
- познавање психологије потрошача;
- познавање економије.

Језичке смицалице

Веома важан део рекламе јесте наслов који треба да привуче пажњу. Добра реклама ће показати по чему је одређени производ јединствен. Јасне реченице, са одређеним упутствима су добар маркетиншки потез. Већу пажњу привлаче рекламе које имају јаке боје и гласну музику.

Зарони и знање изрони!

- Заокружи слово испред текста који представља рекламу.
а) У најновијем броју *Полишикиној забавника* можете пронаћи мало забаве, мало поуке, илустрације које буде машту, а све је то рецепт за очување дечје радозналости!
б) Први број *Полишикиној забавника* изашао је 28. фебруара 1939. године. У почетку је штампан у облику дневних новина, а излазио је двапут недељно, уторком и петком. Тренутно излази једном недељно, петком.
в) У нашој породици сви читају *Полишикин забавник*. Деда ми га је куповао и кад нисам знао да читам, али сам седео и сатима уживао у лепим сликама. Љутио сам се кад би моја сестра сецкала слике и носила у школу.
- Издвој неobiчне речи из реклама које су актуелне.
- Исправи грешке у следећим пропагандним порукама:
а) 101 награда те чека! _____
б) Да ли имате пицу за понети? _____
в) Нова ћевапџиница у вашем комшилуку! _____

Кутак за моје примере

Покушај да осмислиш рекламу за производ по жељи. Буди креативан у могућности, рекламу можеш да снимиш. Уз помоћ наставника можеш да одређене организације малих фестивала рекламе.

Кутак за моје примере

На занимљив и маштовит начин применићеш своје знање, повезаћеш га са својим искуством, свакодневним животом, али и с другим предметима.

Корак даље

Ова рубрика намењена је онима који желе да прошире своје знање и сазнају више о појмовима који се обрађују у лекцији, као и онима који су радознали или се спремају за такмичење.



Језичке смицалице

Језичке смицалице ће ти помоћи да избегнеш честе грешке приликом примењивања стеченог знања.

ИСТОРИЈА ЈЕЗИКА

слово – реч; похвална беседа писмена – старословенски назив за слово **црноризац** – онај који носи црну ризу, монашку одећу; монах

О значају рада Ђирила и Методија писао је Црноризац Храбар, у првој језичкој расправи *Слово о њименима*. То је прво научно дело на старословенском језику у којем се детаљно објашњава како су Солунска браћа стварала глаголицу и колико је то био захтеван посао за два човека.

Као и остали словенски народи, Срби су прихватили старословенски језик, први књижевни језик свих Словена. У исто време они су прихватили и хришћанство, седамдесетих година IX века, о чему си већ учио/-ла на часовима историје у шестом разреду.

Корак даље

Константин, у монаштву назван Ђирило, био је један од најученијих људи свог доба. Познавао је геометрију, филозофију, реторику (беседништво), аритметику, музику и астрономију. Био је и библиотекар у библиотеци Цариградске патријаршије.

Методије се образовао и касије радио у грађанској служби, након чега се замонашио, као и његов брат Ђирило.

Браћа Ђирило и Методије проглашени су свецима због заслуга у ширењу хришћанства и описмењавању Словена. Према православном календару прослављају се 24. маја, а тај дан је код Срба 2019. године проглашен за државни празник као Дан словенске писмености и културе и прославља се радно. Широм словенских земаља постоје споменици посвећени браћи Ђирилу и Методију. Њихови најпознатији следбеници били су: Константин Преславски, Климент и Наум Охридски. Неки ученици Ђирила и Методија основали су своје преписивачке школе на територији данашње Русије, Чешке, Хрватске и сл.



Захарије Зограф, *Свети Ђирило и Методије*, фреска, Тројански манастир, Бугарска



Споменик Ђирилу и Методију у Русији



Глаголица коју су саставили Света браћа, Ђирило и Методије

Ове странице ће ти помоћи да се подсетиш онога што си научио/-ла.

ИСТОРИЈА ЈЕЗИКА

ИСТОРИЈА ЈЕЗИКА

ПОДСЕТНИК



Словени су у својој прапостојбини говорили језиком који се данас у науци назива прасловенски језик.

Први књижевни језик свих Словена био је старословенски.

Прво словенско писмо је глагољица. Осмислила су га браћа Ћирило и Методије.

За почетак словенске писмености узима се 863. година.

Друго словенско писмо је ћирилица. Осмислили су га ученици Ћирила и Методија.

Измене које су словенски преписивачи уносили у старословенски језик из својих језика (говора) називају се редакције.

Српска редакција старословенског језика назива се српскословенски језик.

Најстарији сачувани спис на српскословенском језику јесте *Мирослављево јеванђеље*, настало у XII веку.

Световни списи сачувани на српскословенском језику су *Повеља Кулина бана*, настала у XII веку, и *Душанов законик*, настао у XIV веку.

Најзначајнији писци и дела на српскословенском језику су: Свети *Жиђије Свјетлој Симеона*; Стефан Првовенчанин, *Жиђије Свјетлој Доментијан*, *Жиђије Свјетлој Саве*; Теодосије, *Жиђије Свјетлој Са*; Јефимија, *Похвала кнезу Лазару* и деспот Стефан Лазаревић, *Сло*

Након Велике сеобе Срба, 1690. године, код Срба је у употреби рускословенски језик.

Две најпознатије руске школе код Срба у првој половини XVIII в. су Латинска и Славјанска школа. Прву је предводио Емануил Козма, другу Максим Суворов.

Наши најпознатији писци који су писали рускословенским језиком су Христифор Жефаровић и Јован Рајић.

ИСТОРИЈА ЈЕЗИКА

На крају области историја језика налази се тест да провериш стечено знање.

ТЕСТ (ИСТОРИЈА ЈЕЗИКА)

- Ко се обратио Византији за помоћ у описмењавању Словена?

- Које године су браћа Ћирило и Методије почели да шире хришћанство и писменост међу Словенима?

- Напиши назив првог и другог словенског писма.

- Који је најстарији сачувани спис на српскословенском језику?

- Спој називе дела писаних српскословенским језиком на левој страни са њиховим писцима на десној страни.

Слово љубве	Свети Сава
<i>Жиђије Свјетлој Саве</i>	монахиња Јефимија
<i>Жиђије Свјетлој Симеона</i>	Теодосије
<i>Похвала кнезу Лазару</i>	деспот Стефан Лазаревић
- Заокружи називе два дела која су писана ћирилицом на српскословенском језику са елементима народног језика.

<i>Жиђије Свјетлој Симеона</i>	<i>Повеља Кулина бана</i>
<i>Жиђије Свјетлој Саве</i>	<i>Душанов законик</i>
- Којим писмом су писали Свети Сава, Доситеј Обрадовић и Вук Стефановић Караџић?
а) глагољицом б) латиницом в) ћирилицом
- Наведи имена двојице учитеља који су ширили писменост код Срба на рускословенском језику.

- Како се назива језик који је настао у другој половини XVIII века код Срба и представља мешавину рускословенског и народног српског језика?

МИСИЈА ЋИРИЛА И МЕТОДИЈА

Подсети се лекција из историје и географије о Старим Словенима и њиховом досељавању на Балканско полуострво.



Досељавање
Старих Словена
(приказ
територије)

Које су области пре Велике сеобе насељавали Стари Словени?

Зашто су морали да напусте своју прапостојбину?

Које групе Словена су настале након Велике сеобе Словена?

После досељавања на Балканско полуострво, Стари Словени су се сусрели са проблемима који су се тicali њиховог опстанка, а једно од кључних питања за опстанак било је и питање језика.

Прича о настанку првог књижевног језика Словена почиње овако.



Данас се у науци о језику говорни језик Старих Словена назива прасло-венски, а књижевни језик старословенски.

СЛОВО – реч;
похвална беседа
ПИСМЕНА –
старословенски
назив за слово
ЦРНОРИЗАЦ – онај
који носи црну
ризу, монашку
одећу; монах

О значају рада Ђирила и Методија писао је Црноризац Храбар, у првој језичкој расправи *Слово о њисменима*. То је прво научно дело на старословенском језику у којем се детаљно објашњава како су Солунска браћа стварала глагољицу и колико је то био захтеван посао за два човека.

Као и остали словенски народи, Срби су прихватили старословенски језик, први књижевни језик свих Словена. У исто време они су прихватили и хришћанство, седамдесетих година IX века, о чему си већ учио/-ла на часовима историје у шестом разреду.

Корак даље

Константин, у монаштву назван Ђирило, био је један од најученијих људи свог доба. Познавао је геометрију, филозофију, реторику (беседништво), аритметику, музику и астрономију. Био је и библиотекар у библиотеци Цариградске патријаршије.

Методије се образовао и касније радио у грађанској служби, након чега се замонашио, као и његов брат Ђирило.

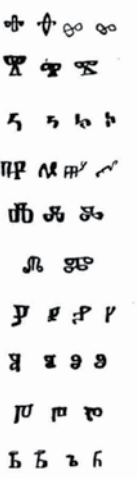
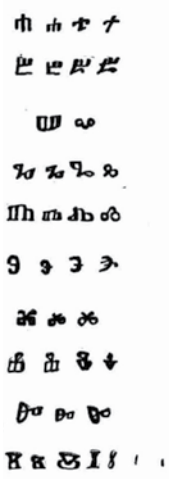
Браћа Ђирило и Методије проглашени су свецима због заслуга у ширењу хришћанства и описмењавању Словена. Према православном календару прослављају се 24. маја, а тај дан је код Срба 2019. године проглашен за државни празник као Дан словенске писмености и културе и прославља се радно. Широм словенских земаља постоје споменици посвећени браћи Ђирилу и Методију. Њихови најпознатији следбеници били су: Константин Преславски, Климент и Наум Охридски. Неки ученици Ђирила и Методија основали су своје преписивачке школе на територији данашње Русије, Чешке, Хрватске и сл.



Захарије Зограф, *Светии Ђирило и Методије*, фреска, Тројански манастир, Бугарска



Споменик Ђирилу и Методију у Русији



Глагољица коју су саставила Света браћа, Ђирило и Методије



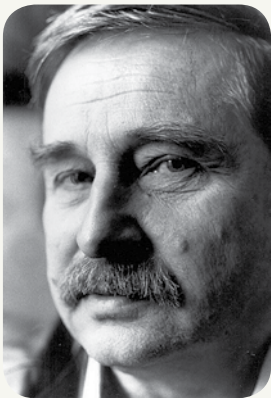
Мисија Ђирила и Методија (приказ територије)

Помоћ пријатеља

О раду Ђирила и Методија писао је и наш чувени писац Милорад Павић у роману *Хазарски речник*. Пред тобом је одломак из овог романа у коме је Павић покушао да дочара савременом читаоцу значај рада Солунске браће. Одломак о њима налази се и у твојој читанци за осми разред.

„Године 863. Методије се вратио међу Словене. Требало је створити словенску школу под грчким утицајем, с ученицима, словенским писменима и књигама преведеним са грчког на словенски. Он и његов брат Константин знали су од детињства да птице у Солуну и птице у Африци не говоре истим језиком, да се ластва са Струмице и ластва с Нила не разумеју и да једино албатроси свуда на свету говоре истим језиком. С тим мислима кренули су у Моравску, Словачку и Доњу Аустрију скупљајући око себе младе људе који су их гледали у језик више но што су слушали шта говоре.

А потом је дошла још једна опсада града чије је име носио. Док су Словени 860. опседали Цариград, Константин је на малоазијском Олимпу правио у тишини монашке ћелије замку за њих – градио прва писмена словенске азбуке. Први пут је начинио обла слова, али словенски језик је био толико диваљ да мастило није могло да га задржи, па је начинио другу азбуку од решеткастих слова и у њих је затворио тај непокорни језик, као птицу. Касније, када је припитомљен и када је научен грчком (јер језици уче друге језике), словенски језик се могао ухватити у она првобитна, глагољска писмена...”



МАЛИ ПОЈМОВНИК СЛОВЕНСКИХ БОГОВА И РЕЧИ У КОЈИМА СЕ ЧУВА СЕЋАЊЕ НА ЊИХ

О пореклу једног народа, о његовој религији, митологији и култури много се може сазнати из језика. Зато се за језик каже да је чувар порекла народа. Стари Словени су били многобожачки народ, веровали су у више богова. Основне информације о њима сазнаћеш из овог додатка. Открићеш, такође, да многе речи које се данас користе у српском језику воде порекло из језика Старих Словена.



Перун је у словенској митологији бог грома. У хришћанству га је заменио Свети Илија Громовник. Име овог словенског божанства налази се у основи многих имена и назива, рецимо у имену биљке **перуника**, презимена **Перуничкић** и **Перуновић** и слично.

Триглава су Словени замишљали као бога са три главе које, највероватније, представљају небо, земљу и подземни свет. Једна планина у Словенији носи име по њему. Присети се народне епске песме *Женидба Душанова* коју си читао/-ла у петом разреду. Како се назива митско биће са три главе које се у њој помиње?



Јаровид (Јаровит) бог је љутње и рата. Синоними за реч љутња су срџба, бес или **јарост**, што асоцира на име и функцију овог бога код Старих Словена. Често се за велику топлоту или жегу каже и **јара**.



Стрибог (Подзвизд) је бог воде и ваздуха. Корен глагола **звиздати** налази се у основи имена овог бога.



Велес је бог свега што је везано за биљни и животињски свет, вегетацију уопште. Један град у Македонији носи име овог божанства.



Световид (Свентовит) бог је који има четири главе којима гледа на све четири стране света. Био је веома моћан и цењен код Словена и њему је приношено највише жртава.

Мокоша је била заштитница жена и богиња плодности.



Дајбог или **Дажбог** је бог Сунца и ватре. Негде га још називају и Коledo. У основи имена овог бога налази се глагол **дати**.



Морена или **Марена** је богиња зиме и таме. Она је Веснина супротност. Отуда реч у нашем језику **морити**, у значењу мучити, или ноћна **мора**, за ружан и страشان сан.



Лада је богиња љубави и лепоте.



Зарони и знање изрони!

1. Повежи личности с леве стране са одговарајућим називима словенских писама. Једно име је вишак.

Методије	
ученици Ћирила и Методија	ћирилица
Ћирило	глагољица
Растислав	

2. Допуни реченице одговарајућим називима језика код Старих Словена.

Словени су се првобитно служили језиком који се данас у науци назива _____, а њихов први књижевни језик био је _____.

3. Ко се код Словена обратио за помоћ и коме у описмењавању Словена и ширењу хришћанства међу њима?

4. Напиши која година се узима за почетак словенске писмености.

5. Наведи разлоге због којих су баш Ћирило и Методије изабрани за описмењавање Словена.



Кутак за моје примере

- Осмислите час са наставницима српског језика, биологије, географије и верске наставе на којем ћете представити резултате својих истраживања везаних за веровање Старих Словена у биљке. Нека то буду неке од следећих биљака: перуника, липа, стари храст, тисовина, глог, леска... Своја запажања забележите у свескама или направите презентацију.
- Осмислите пројекат са наставницима српског језика, историје, ликовне и музичке културе, географије и информатике о словенским боговима. Пројекат можете приказати наставницима и родитељима и поставити на сајт школе.
- Присети се текстова из претходних разреда у којима се говори о словенским боговима. Како су они обликовани у савременој ауторској књижевности?

ПУТЕВИМА СВЕТОГ САВЕ

Српскословенски језик

Живиш у време када све што човек осмисли може да се сачува на различите начине: у писаној, штампаној и електронској форми (облику). Некада давно, када су се Словени описмењавали, све је било записивано руком, а важније књиге и списи су преписивани како би се сачували у будућности. То је био дуг и напоран посао. Број преписаних примерака је био мали, па је и мали број људи могао да се описмењава. То се променило после открића Гутенбергове штампарије, о чему си учио/-ла у претходним разредима из историје.

Преписујући исте књиге на старословенском језику, преписивачи из различитих словенских народа су, често несвесно, уносили измене у тај језик из својих говора. Док су читали неку реч, они су је полутгласно изговарали онако како се изговара у њиховом народу и тако су је записивали. На тај начин су настајале **редакције** старословенског језика.



Измене које су преписивачи из различитих словенских народа уносили у старословенски језик из говора свог народа називају се **редакције** старословенског језика.

Тако је настала и **српска редакција старословенског језика**, која се краће назива **српскословенски језик**. На овом језику настала је богата књижевност, али и култура. Највећи развој српскословенски језик доживео је у време владавине Немањића, од XII века. Код Срба је брзо превладала и развијала се ћирилица. (У то време познате су још: руска, чешко-моравска, бугарска, панонско-словенска и сл. редакције старословенског језика.)

Најстарији сачувани споменик (спис) писан **српскословенским језиком** јесте **Мирослављево јеванђеље**, настало у XII веку. Писано је за Мирослава, брата великог жупана Стефана Немање, на белом пергаменту, украшено минијатурама и иницијалима у злату и бојама, тако да представља спој више различитих уметности. Данас се чува у Народном музеју у Београду и под заштитом је Унеска, као културно наслеђе од општег значаја за све народе на свету. Ако си у прилици, погледај на јутјубу документарни филм о судбини Мирослављевој јеванђеља.



Страница из Мирослављевој јеванђеља и украшени иницијал



Зарони и знање изрони!

1. Како се назива књижевни језик код Срба који је представљао мешавину рускословенског и српског народног језика?

2. Наведи имена неколико српских писаца који су писали на славено-српском језику.

3. Ко је покренуо и објавио *Славено-србски маџазин*?

4. Допуни реченицу.

Ако за Доситеја кажемо да је први српски **полиглот**, онда то значи да је познавао више _____.

5. Поређај следеће књижевне језике код Срба оним редоследом којим су настајали.

рускословенски српскословенски старословенски славеносрпски

Кутак за моје примере

Истражи још неки одломак из аутобиографије *Живот и њриклъченија* Доситеја Обрадовића и Орфелиновог дела *Плач Србији*, па препиши неке речи које имају сличности са данашњим речима у српском језику и оне које су се другачије писале. Нека ти у овом истраживању помогну наставници српског језика или библиотекари.

Предложите наставницима српског језика и ликовне културе да оснујете малу калиграфску радионицу у току школске године и на њој се упознате са техником лепог писања слова. Направите план и програм, а на крају школске године приредите изложбу својих радова и објавите их на сајту школе. Изложба може да буде и продајна, а о томе како ће приход бити утрошен, договорите се у ђачком парламенту.

МРКАЉЕВ
АЗБУКОПРОТРЕС И
ВУКОВА РЕФОРМА

Вук Караџић – реформа језика,
писма и правописа

Повежи личности из леве колоне са одговарајућим књижевним језицима којим су писале.

Доситеј Обрадовић	старословенски језик
Свети Сава	српскословенски језик
Ћирило и Методије	рускословенски језик
Захарија Орфелин и Јован Рајић	славеносрпски језик

У претходним лекцијама си научио/-ла да је сваки период у развоју српског језика имао своје представнике.

Прву половину 19. века обележио је Вук Стефановић Караџић (1787–1864), велики реформатор књижевног језика и сакупљач народних умотворина.

Наведи све важније податке из живота Вука Караџића које си научио/-ла у ранијим разредима из српског језика и историје.

Почетком 19. века јавља се све већа потреба да се реформише српско писмо. Књижевници су писали без одређених правописних правила и може се рећи да је стање у језику било веома лоше. Најзначајнији реформатор азбуке пре Вука Стефановића Караџића био је **Саво Мркаљ**. Он је у Будиму 1810. године објавио дело *Сало дебелої јера либо азбукойроѡпрес*, у којем је изнео начело немачког филолога Аделунга: „Пиши као што говориш.” Мркаљева реформа је олакшала Вуку рад на коначној реформи ћирилице.



Спомен-плоча Сави Мркаљу



Корак даље

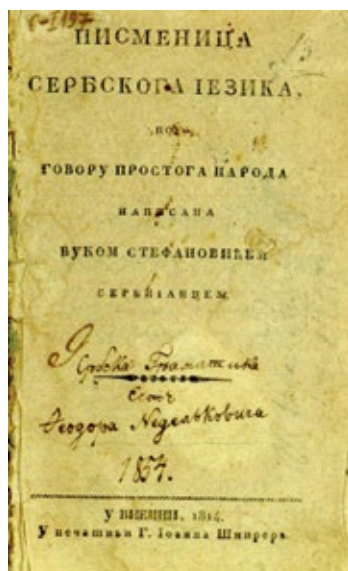
Саво Мркаљ (1780–1833), веома значајан Вуков претходник, живео је у Пешти, где је завршио филозофију и математику. *Сало дебелој јера либо азбукойроѿрес* представља кратак спис написан реформисаном азбуком коју је „претресао” од сувишних слова. Реформисао је рускословенску црквену ћирилицу, узевши за основу гласовни систем народног српског језика. Мркаљ није имао решење за поједина слова, која су морала да се пишу помоћу два знака:

Т Ъ (Ћ) , Д Ъ (Ђ), Н Ъ (Њ), Л Ъ (Љ), Ї (Ј)

Познато ти је да је Вук Стефановић Караџић рођен у Тршићу, у околини Лознице. Читање и писање је научио од свог рођака Јефте Савића Чотрића, а потом је школовање наставио у манастиру Трноши. Схватио је да без културе нема слободе, а док живи језик који се поштује, којим се говори и пише, живи и народ. Залагао се за идеју о увођењу народног језика у књижевност.



Вук Стефановић
Караџић



Прво издање
Писменице Вука
Стефановића
Караџића

У Првом српском устанку, Вук је учествовао као писар. После пропасти устанка, 1813. године одлази у Беч, где упознаје слависту Јернеја Копитара, који је био библиотекар у бечкој дворској библиотеци. Дивећи се српској народној поезији и увидевши да Вук може да реформише српски језик, Копитар је постао Вуков најближи сарадник. Он подстиче Вука да прикупља народне умотворине и да напише граматику народног језика.

Као резултат Вукове и Копитарове сарадње, године 1814. у Бечу излазе две књиге: **Мала простонародња славено-сербска пјеснарица**, прва штампана збирка народних песама, и **Писменица сербског језика по говору простог народа писана**, прва штампана граматика српског језика.

Ова дела одредила су два правца Вуковог рада:

1. сакупљање народних умотворина;
2. реформа српског језика и правописа.



Корак даље

У *Србском рјечнику* постоје речи које су пропраћене кратком причом, обичајима, веровањима, легендама, народним умотворинама и сл. Зато се то дело сматра енциклопедијом српског народа. Сети се значаја молитвене чаше у епској народној песми *Диоба Јакишића*, а потом прочитај одредницу из Вуковог *Рјечника*.

МОЛИТВЕНА ЧАША, f. Кад сватови дођу дјевојачкој кући и сједну за сто, онда (по обичају) отац дјевојачки донесе нову чашу, те из ње пију у здравље. Потом ту чашу спреме уз дјевојку и на вјенчању запоје из ње вином момка и дјевојку, и то се зове *молитвена чаша*. Послије вјенчања млада остави молитвену чашу и чува је (спомена ради) до смрти.



Иако је ово дело било добро прихваћено у Европи, у српској јавности је изазвало велике потресе. Истичу се Вукови противници, међу којима су и књижевник Милован Видаковић, митрополит Стефан Стратимировић, Јован Хацић, оснивач и председник Матице српске и један од најобразованијих Срба. Вукови неистомишљеници су били против:

- народног језика као књижевног, сматрајући да је народни језик прост те се њиме не могу изразити сложеније мисли;
- ијекавског изговора;
- преузимања слова Ј из латинице јер су то сматрали почетком Вуковог рада на покатоличењу Срба;
- непристојних речи.



Корак даље

Један од најоштријих Вукових противника био је Јован Хацић чије је право име било Милош Светић. Њихова расправа позната је под насловом „Утук”. Препричава се анегдота у којој је Вук, правдајући свој поступак преузимања слова Ј из латинице, рекао Јовану Хацићу: „Видим да из латинице нисам узео слово ј, ти сад не би био Јован него ован!”

Иако је био посвећен реформи језика, Вук се подједнако залагао за прикупљање народних умотворина, па су **1823.** године у Лајпцигу штампане три књиге *Српских народних њјесама*, док је **1833.** године у Бечу одштампана четврта књига.

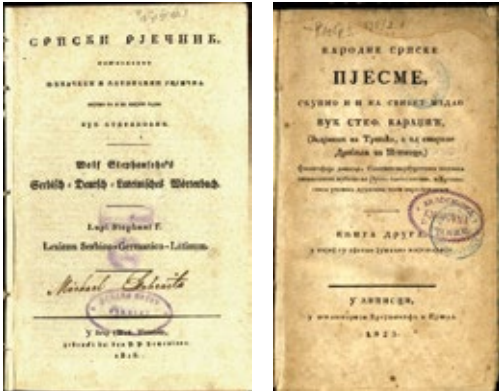
После путовања по Далмацији и Црној Гори, Вук је чуо да се, за разлику од говора његовог краја, у речима користи глас **х** (нпр. *хљеб*, а не *љеб*, *хајдук*, а не *ајдук*, *Христ*, а не *Рист*). Године **1836.** Вук објављује *Српске народне њјословице* и уводи сугласник **х** у српски језик.

Од ијекавског јотовања одустаје **1839.** године и уместо *ђевојка* пише *дјевојка*, уместо *ђед* – *дјед*, уместо *ђераћи* – *ијераћи* и сл.

Поред свих тешкоћа које је Вук имао у раду, година **1847.** означила је победу његове идеје о увођењу народног језика у књижевност. Те године су објављена четири дела на народном језику:

- *Горски вијенац* Петра Петровића Његоша
- *Песме* Бранка Радичевића
- *Рај* за српски језик и њјравойис Ђуре Даничића
- Вуков превод *Новој завјети*

По објављивању ових дела окончана је полемика и доказано је да се народним језиком (који су Вукови противници погрдно називали простим, говедарским, сељачким) могу писати дела из различитих области.



Насловне странице првог издања *Српског рјечника* из 1818. и *Народних српских њјесама* из 1823. године



Језичке смицалице

Ђура Даничић (1825–1882) био је познати филолог и поштовалац Вукових идеја. Рођен као Ђорђе Поповић, дела је објављивао под псеудонимом. Сматра се да је презиме Даничић преузео инспирисан часописом *Даница* око којег су се окупљале Вукове присталице. Ђура Даничић је био најближи Вуков сарадник.



Насловна страница првог издања *Данице* из 1826. године

Године **1850.** године Вук и Ђура Даничић и представници Илирског покрета потписали су **Бечки књижевни договор**. Циљ договора био је рад на јединству књижевног српског и хрватског језика.

Друго издање *Српског рјечника*, објављено **1852.** године, било је знатно обимније од првог издања и садржало је око 47.500 речи. Вуков сарадник на овом издању био је Ђура Даничић, који је у другом издању превео речи на немачки и латински језик.

Цео Вуков живот био је велика борба за српски језик и правопис. Вук је умро у Бечу 7. фебруара **1864.** године не дочекавши да реформа књижевног језика званично буде прихваћена. То се догодило тек четири године касније, **1868.** на основу уредбе кнеза Михаила.

Вукови посмртни остаци пренети су из Беча у Београд 1897. године и сахрањени у порти Саборне цркве, где се налази и гроб Доситеја Обрадовића.



Корак даље

Вукова награда је престижно признање које Културнопросветна заједница Србије додељује појединцима, установама и организацијама за нарочите резултате остварене у стваралачком раду на ширењу културе, образовања и науке у Републици Србији и свесрпском културном простору.

На крају основног и средњег образовања најбољим ученицима се додељује **диплома „Вук Караџић“** за изузетне резултате и примерно владање. Носиоци ове дипломе популарно се називају **вуковци**.



Зарони и знање изрони!

1. Напиши име и презиме реформатора српског језика пре Вука, аутора дела *Сало дебелој јера* либо *азбукойройрес*.
2. Допуни реченице да тврдње буду тачне.
 - а) *Мала њјросћонародња славено-сербска њјеснарица* је прва _____.
 - б) *Писменица сербскоја језика њјо јовору њјросћоја народа њјисана* је прва _____.
3. Повежи следећа дела са годином објављивања.

<i>Српски рјечник</i>	1836. година
<i>Превод Новој завјети</i>	1814. година
<i>Српске њјословице</i>	1818. година
<i>Писменица сербскоја језика</i>	1847. година

4. Године 1847. излазе четири дела која представљају незваничну потврду Вукових идеја. Напиши њихове наслове.

5. Наведи по чему су значајне следеће године у Вуковом раду.

1813.

1823.

1850.

1852.

6. Напиши која слова је Вук увео у реформисану азбуку.

7. Наведи име Вуковог сарадника који му је помагао на изради другог издања *Српског рјечника* (1852).



Кутак за моје примере

Уколико си у прилици, посети Музеј Вука и Доситеја који се налази у Београду. Опиши у неколико реченица шта је на тебе оставило најснажнији утисак. Истражи помоћу интернета и запиши основне податке о томе како и када је основана Велика школа у Србији.



Музеј Вука и Доситеја, Београд

ДАНИЧИЋЕВА
ФИЛОЛОГИЈА

Српски језик од Вука до данас

После званичног прихватања Вукове реформе, питањем језика се баве Вукови следбеници. Најзначајнији од њих био је **Ђура Даничић**, о којем си учио/-ла у претходној лекцији. Он је својим *Ратом за српски језик и њравойис* дао научну основу Вуковог рада, тј. научно је објаснио Вукове идеје. Велики допринос развоју језика дао је **Стојан Новаковић**, филолог, књижевни историчар и политичар, једна је од најистакнутијих личности у другој половини 19. века. Уређивао је романтичарски часопис *Вила* и заслужан је за прихватање екавског изговора.



Ђура Даничић

Крај 19. и почетак 20. века обележио је заједнички развој српског и хрватског језика. Унапређење заједничког језика донео је **Новосадски договор**, потписан 1954. године. Потписали су га значајни писци и научници тог времена. Закључено је да је језик Срба, Хрвата и Црногораца један језик, са два изговора – **екавским** и **ијекавским** и два писма – **ћирилицом** и **латиницом**. Као резултат овог договора објављена су два важна дела: **Правопис српскохрватскога (хрватскосрпскога) књижевног језика**, 1960. године, и **Речник српскохрватскога (хрватскосрпскога) књижевног језика**, који је у шест томова издала Матица српска, тј. Матица хрватска.



Стојан Новаковић



Зарони и знање изрони!

1. Препиши правилно писаним словима ћирилице следећи текст. Све бројеве пиши словима.

МОЈА РОЂАКА ИМА ТРИЕСОСАМ ГОДИНА И СТАНУЈЕ У ЈОВАНОВОЈ ЧЕТРИ. ВИКЕНДОМ ОДЛАЗИ ЧЕТРНАЈЕСТИЦОМ ДО СВОЈИХ ПРИЈАТЕЉА КОЈИ ЖИВЕ КОД ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА.

2. Заокружи слово испред реченице у којој је вишечлани број написан исправно.

- а) Треба да путујемо четристо педесет шест километара до најближег града.
- б) Треба да путујемо четиристо педесет шес километара до најближег града.
- в) Треба да путујемо четиристоредесет шест километара до најближег града.
- г) Треба да путујемо четиристо педесет шест километара до најближег града.

3. Подвучи исправно написану реченицу.

5. 8. 2021. године отићи ћемо на летовање у Грчку.
- Отићи ћемо на летовање у Грчку 5. 8. 2021. године.

4. Напиши једну реченицу у којој ћеш употребити неки важан датум који се обележава као празник. Води рачуна о правопису.

5. Пред тобом је уплатница којом треба да уплатиш одређен новчани износ. У обојено поље напиши словима износ који је дат цифрама.

Име и презиме уплатиоца	Износ (1892 динара)
Давид Томовић, Омладинских бригада 43, Куршумлија	
Сврха уплате	Жиро рачун
Прва рата за уџбенике	567-410000967-324
Адреса примаоца	Модел и позив на број
ОШ „Павле Поповић”, Дечанска 48, Куршумлија	
Потпис примаоца	

ГЛАГОЛИ

У петом и шестом разреду учио/-ла си о глаголима и њиховим граматичким категоријама. Подсети се ове врсте речи.

Глаголи су променљиве речи које означавају радњу, стање и збивање.

- Дека **окопава** башту како **би посадио** нове биљке. (истакнути глаголи означавају радње)
- Бојим се** великих таласа на мору. (истакнути глагол означава стање)
- Киши** целу ноћ, а за два дана **ће вејати** снег. (истакнути глаголи означавају збивање)

Глаголи су променљиве речи и имају следеће граматичке категорије:

глаголски вид (подела глагола према трајању радње)
глаголски род (подела глагола према прелазности радње)
лице (прво, друго и треће)
род (мушки, женски и средњи)
број (једнина и множина)
глаголске облике (времена и начине)

Глаголски вид представља поделу глагола према трајању радње. Глаголи се према овој граматичкој категорији деле на: **свршене** и **несвршене**.

иџражиџи – глагол несвршеног вида *иџиџражиџи* – глагол свршеног вида

Глаголски род представља поделу глагола према прелазности радње. Глаголи се према овој категорији деле на: **прелазне**, **непрелазне** и **повратне**.

иџражиџи – прелазни глагол *ходаџи* – непрелазни глагол
доџисиваџи се – повратни глагол (има повратну заменицу *себе, се* или речцу *се*)

Глаголски облици у нашем језику су:

инфинитив (основни облик сваког глагола)
радни глаголски придев
трпни глаголски придев
глаголски прилог садашњи
глаголски прилог прошли
презент (садашње време)
перфекат (прошло време)
аорист (пређашње или прошло свршено време)
имперфекат (пређашње или прошло несвршено време)
плусквамперфекат (давно прошло време)
футур I (будуће време)
футур II
императив (заповедни начин)
потенцијал (могући начин)

ПОДЕЛА ГЛАГОЛСКИХ ОБЛИКА
И ЊИХОВО ГРАЂЕЊЕ

НЕЛИЧНИ ОБЛИЦИ	ПРОСТИ	инфинитив инфинитивна основа + -ти, -сти или -ћи	Узимати лек на осам сати.
	ОБЛИЦИ	радни глаголски придев инфинитивна основа + -о, -ла, -ло; -ли, -ле, -ла	Покушао , па је одустао.
		трпни глаголски придев инфинитивна или презентска основа + -н, -на, -но; -ни, -не, -на; -ен, -ена, -ено; -ени, -ене, -ена; -т, -та, -то; -ти, -те, -та	Био је узбуђен због првог наступа.
		глаголски прилог садашњи 3. лице множине презента + -ћи	Уживала је посматрајући паунове.
		глаголски прилог прошли инфинитивна основа + -вши / -в	Написавши адресу, послала је писмо.

ЛИЧНИ ОБЛИЦИ	ПРОСТИ	презент презентска основа + -м, -ш, - / ; -мо, -те, -ју / -у / -е	Пишемо реферат из историје.
	ОБЛИЦИ	аорист инфинитивна (аористна) основа + -х, - /, - / ; -смо, -сте, -ше -ох, -е, -е; -осмо, -осте, -оше	Пронађох кључ у соби.
		имперфекат инфинитивна (ређе презентска) основа + -ах, -аше, -аше; -асмо, -асте, -аху; -јах, -јаше, -јаше; -јасмо, -јасте, -јаху; -ијах, -ијаше, -ијаше; -ијасмо, -ијасте, -ијаху	Читаше дуго то писмо.
		императив I начин: 3. лице множине презента без наставка + - /, -и, - / (нека + 3. лице једнине презента) ; -имо, -ите, - / (нека + 3. лице множине презента) II начин: - /, -ј, - / (нека + 3. лице једнине презента) ; - јмо, -јте, - / (нека + 3. лице множине презента)	Зажмури и замисли нешто лепо!

ЛИЧНИ ОБЛИЦИ	СЛОЖЕНИ ОБЛИЦИ	перфекат дужи и краћи облици презента помоћног глагола <i>јесам</i> + радни глаголски придев глагола који се мења	Припремио сам све за пут. Јеси ли припремио све за пут?
		футур I дужи и краћи облици презента помоћног глагола <i>хћећи</i> + инфинитив глагола који се мења	Другарица ће донети свеске
		футур II презент помоћног глагола <i>бићи</i> + радни глаголски придев глагола који се мења	Понеси кључ када будеш излазио .
		плусквамперфекат 1. дужи и краћи облици имперфекта помоћног глагола <i>бићи</i> + радни глаголски придев глагола који се мења 2. перфекат помоћног глагола <i>бићи</i> + радни глаголски придев глагола који се мења	Ви бејасте видели цео програм. Ви сте били видели цео програм.
		потенцијал аорист помоћног глагола <i>бићи</i> + радни глаголски придев глагола који се мења	Када би се потрудио, решио би све.



Зарони и знање изрони!

1. Разврстај подвучене глаголе у реченицама на оне који означавају радњу, стање или збивање. Напиши их у инфинитиву (њиховом основном облику).

- Припремамо се за екскурзију у осмом разреду.
- Сви смо се орасположили када смо сазнали која места обилазимо.
- Вече пре поласка слушали смо како грми и сева, али су наредни дани били сунчани и топли.
- Обишли смо манастире: Студеницу, Сопоћане, Раваницу и Ђурђеве ступове.

манастир Студеница



манастир Сопоћани

- У аутобусу смо се растужили и расплакали јер је ово последња заједничка екскурзија.

РАДЊА: _____

СТАЊЕ: _____

ЗБИВАЊЕ: _____

2. Пажљиво прочитај следећи текст, па одреди глаголски вид (глаголе према трајању радње) и глаголски род (глаголе према предмету радње) издвојених глагола.

Разгледам разне сајтове са одећом за матурско вече. Допада ми се једна љубичаста хаљина. Бирам већ дуго и одговарајуће ципеле и размишљам о торбици коју ћу купити. Нашминкаћу се неупадљиво и лепо се очешљати.



Глаголи	Глаголски вид	Глаголски род
разгледам		
допада се		
бирам		
размишљам		
ћу купити		
нашминкаћу се		
(ћу) се очешљати		

3. Изабери из сваког низа по један глагол, па осмисли реченице и напиши их на линије испод низова.

- а) додирнути, прегледати, слушати, организовати, научити, шапутати
б) пливати, корачати, спавати, размишљати, дотрчати, ронити
в) истуширати се, договарати се, разболети се, родити се, дописивати се, снаћи се

а) _____

б) _____

в) _____

4. Додај префиксе на задате глаголе, напиши добијене глаголе, а онда одреди какви су према глаголском виду (трајању радње).

Глагол	Глагол са префиксом	Глаголски вид
читати		
градити		
летети		
јаукати		
писати		

5. а) Подвуци праве (ближе или директне) објекте у реченицама, а глаголе уз које стоје заокружи.

- Изабрао сам књигу за свога друга и поклонићу му је за рођендан.
- Препишите све реченице које су написане на табли.
- Драгане, нико још није оправдао ове твоје изостанке.

б) Подвуци тачан одговор.

Глаголи уз које стоје објекти које си подвукао/-ла према глаголском роду (прелазности радње) јесу:

повратни непрелазни прелазни

6. Подвуци све глаголске облике у реченицама, па испод сваке напиши о којем глаголском облику је реч.

- Заборавише на све проблеме када зачуше звуке веселе музике.

- Научићу те лекције и поправићу оцену из физике.

- Милутине, одговори већ једном на моје питање!

- Гледајући родитеље како вредно раде, све више сам их поштовао.

7. Поред сваке реченице у табели напиши у ком је облику радња која се врши у њој (перфекту, аористу, имперфекту или плусquamперфекту).

Они позиваху људе на књижевно вече.	
Они бејаху позивали људе на књижевно вече.	
Они су позивали људе на књижевно вече.	
Они позваше људе на књижевно вече.	

8. Повежи реченице са одговарајућим глаголским начином који је у њима заступљен. Једна реченица је сувишна.

Покрени се и уради нешто важно у животу!	потенцијал
Ако се будеш покренуо, урадићеш нешто важно у животу.	императив
Урадио би нешто важно у животу када би се покренуо.	футур II
Урадићеш нешто важно у животу ако се покренеш!	

9. Напиши називе подвучених глаголских облика у одломку из романа *Сеобе* Милоша Црњанског.



Милош
Црњански

„Још једном, и као журећи се, пре него што опет буде стигао у близину Аранђелову, у своје насеље, у своје бриге, Вук Исакович поче размишљати о Русији. Још увек уверен да ће се одселити са децом и својим слугама тамо, грабио је да овако, несметан, још једном промисли како је то једино што га може спасити од свега тога, неизмерно бедног, ниског и тегобног што га на дому, и идућих година, чека. Отићи некуд и живети безбрижно, одвести и ове људе, да живе негде лако и пријатно, чинило се Вуку Исаковичу тако могуће. Негде је морало бити нешто светло, значајно, па треба отићи тамо.”

журећи се _____
буде стигао _____
ће се одселити _____
грабио је _____
промисли _____
отићи _____

10. Напиши инфинитив подвучених глаголских облика у одломку из приповетке *Деца* Иве Андрића и одреди инфинитивну и презентску основу ових глагола. (Не заборави да напишеш цртицу иза основа.)

„За дечацима се дадоше у трк Миле и Палика, а ја за њима. Тројица дечака успеше да упадну у капију својих или туђих кућа, из којих се одмах за нама осуше вриска и клетве јеврејских жена. Четврти, најкрупнији, бежао је као обневидео из улице у улицу, док се не изгуби иза неког белог зида. Кад сам ја пристигао, Миле и Палика су га већ тражили по великој влажној авлији, као керови.”

Глаголи	Инфинитив	Инфинитивна основа	Презентска основа
успеше			
упадну			
бежао је			
сам пристигао			
су тражили			

ПРАВОПИСНИ ПОДСЕТНИК

Писање речце *не* уз глаголе

Правописна решења у вези са глаголским облицима

Глаголи се користе у свакодневном говору и писању и у потврдном и у одричном облику. Када се користе у одричном облику, пишу се са речцом НЕ. Ова речца се пише одвојено од глагола.

- **Не прихватам** твоју одлуку.
- **Не желиш**, ваљда, да опет добијеш лошу оцену јер **не вежбаш** довољно математику.

Речца НЕ пише се спојено са глаголима: *нећу*, *немам* и *немој*.

- Знаш да **нећу** тај ранац, сав је избледео и поцепан.
- Ми **немамо** никакву информацију о кашњењу воза.

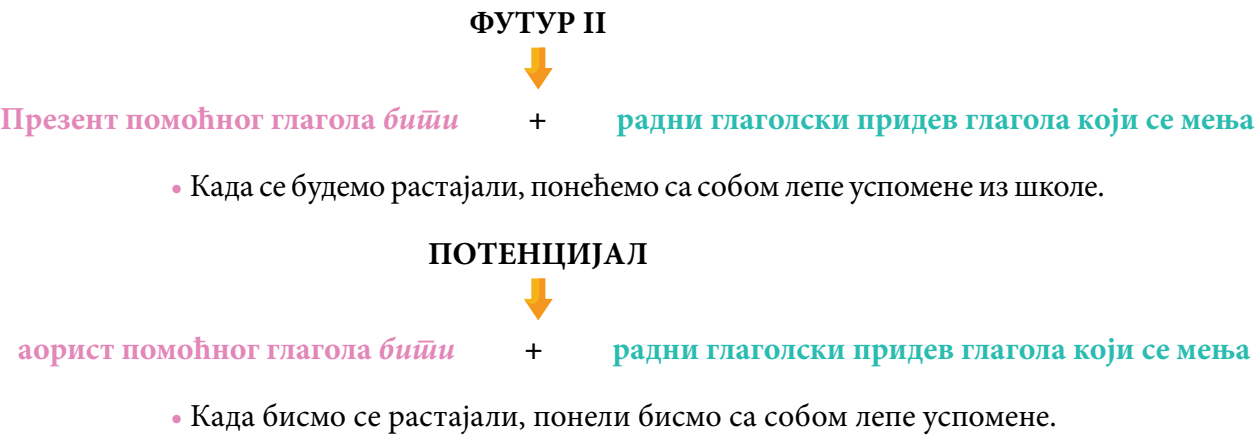


Немојте да се удаљавате од мене!
Аутобус само што није стигао.

Реч НИ пише се спојено са глаголом *нисам*.

- **Нисам** био сигуран да ли ћу те пронаћи у тој гужви.

Треба обратити пажњу на неке глаголске облике када је реч о њиховој употреби у говору или писању. Пошто се футур II и потенцијал граде од помоћног глагола *бићи* и радног глаголског придева глагола који се мења, може доћи до мешања ова два глаголска облика.



Често се греши приликом изговора и писања потенцијала код неких лица. Најчешће грешке праве се код првог лица једнине и множине, као и код другог лица множине, и то код аориста глагола *бићи*.

Неправилно	Правилно
Ја би путовала у Праг.	Ја бих путовала у Праг.
Ми би путовали у Праг.	Ми бисмо путовали у Праг.
Ми би смо путовали у Праг.	Ми бисмо путовали у Праг.
Ви би путовали у Праг.	Ви бисте путовали у Праг.
Ви би сте путовали у Праг.	Ви бисте путовали у Праг.

Грешке се јављају и приликом изговарања и писања императива неких глагола као што су: *бојити*, *обојити*, *пребројати*, *дојити*, *кројити*, *йоити*, *и*, *навијати*, *залијати* и сл.

- Ти **обој** целу позадину цртежа, а ја ћу дрвеће и цвеће. (не *обоји*)



Правилно је: *йоити*, а не *йоји*; *навиј*, а не *нави*; *залиј*, а не *зали*.

Глаголски прилог садашњи гради се од глагола несвршеног вида, а глаголски прилог прошли гради се од глагола свршеног вида.

- **Радећи** на пројекту из историје, лепо су се дружили. (глаголски прилог садашњи несвршеног глагола *радити*)
- **Урадивши** пројекат из историје, отишли су задовољни кући. (глаголски прилог прошли свршеног глагола *урадити*)

Такође, грешке настају код грађења овог глаголског облика ако се добро не одреди треће лице множине презента, које учествује у грађењу глаголског прилога садашњег.

Такав је случај са глаголима *давати*, *додавати* и *продавати*.

Неправилно	Правилно
Похвалила га је пред целим одељењем давајући му петицу.	Похвалила га је пред целим одељењем дајући му петицу.
Лагано је мешала супу додавајући зачине у њу.	Лагано је мешала супу додајући зачине у њу.
Продавајући разноврсну робу, прочуо се надалеко по њеном квалитету.	Продајући разноврсну робу, прочуо се надалеко по њеном квалитету.

Трпни глаголски придев гради се од прелазних глагола.

- Марта је узела новчаник и ставила га у торбу.
- Новчаник је узет и стављен у торбу. (глагол *узети* је прелазни глагол)

Од непрелазних глагола не може се градити трпни глаголски придев.

Не може се рећи *ишечен*, од глагола *ишећи*, *сијаван* од глагола *сијавати*, *сијајан* од глагола *сијајати*, и слично.

Зарони и знање изрони!

1. Заокружи слова испред реченица у којима је речца НЕ написана исправно уз глаголе.

- а) Неподносим врућину и зато бих лето најрадије провела на снежној планини.
- б) Зар ти не маш кључеве за тај ормарић?
- в) Е баш нећу да се инатим са вама!
- г) Не заборави да залијеш цвеће у дневној соби.

2. Заокружи слова испред реченица у којима је потенцијал написан исправно.

- а) Ми би смо вам донели цртеже на следећем часу пошто их још нисмо завршили.
- б) Да ли бисте ви учествовали на овој приредби?
- в) Ја би могао да тренирам и ђудо поред каратеа.
- г) Ја бих направила тарту са малинама када бих имала сав потребан материјал.

3. Допиши исправне облике императива глагола *чувати*, *сијојити*, *иоделијити*.

- (Ви) _____ ствари на сигурнијем месту.
- (Ти) _____ кабл са рачунаром.
- (Ми) _____ ове послове како бисмо их што пре завршили.

4. Подвуци исправно написане облике трпног глаголског придева у реченицама.

- а) Понесена музиком, сањарила је читавог дана.
- б) Да ли је кофер однесен у пртљажник аутомобила?
- в) Јогурт је присут свуда по поду.

5. Заокружи глаголе од којих може да се гради глаголски прилог прошли.

потрчати дотрчати трчати истрчавати утрчати

6. Промени глагол ПОКЛОНИТИ по лицима у футуру II.

Једнина	Множина
1. _____	1. _____
2. _____	2. _____
3. _____	3. _____

НЕПРОМЕНЉИВЕ ВРСТЕ РЕЧИ

О непроменљивим речима учио/-ла си у петом и седмом разреду. У непроменљиве речи спадају: прилози, предлози, везници, узвици и речце.

ПРИЛОЗИ

Прилози су непроменљиве речи које, најчешће, стоје уз глаголе и одређују глаголску радњу према времену, месту, начину, количини и узроку. Сви прилози се деле према значењу на прилоге за:

време	данас, су ^т ра, јуче, ^и пре ^к јуче, не ^к ада, са ^д а, ве ^ч ерас, ле ^т и, зи ^м и, он ^д а, ^и а ^д а, ка ^д а
место	го ^р е, до ^л е, ле ^в о, де ^с но, на ^и ред, на ^з ад, ^и у ^д а, св ^у да, ку ^д а, ^и а ^м о, о ^в а ^м о, ^и о ^з а ^д и, ^и де
начин	с ^и оро, б ^р зо, др ^с ко, о ^и рес ^и т ^и о, од ^л учно, хра ^б ро, до ^с т ^и о ^ј анс ^т ивено, чи ^и ко, ка ^к о
количину	ма ^л о, мно ^г о, ^и у ^н о, јо ^ш , до ^с т ^и а, не ^к о ^л и ^к о, све ^и а
узрок	за ^и о и с ^и о ^и а
истицање	ве ^о ма, вр ^л о, изу ^з ет ^и но

Прилози су непроменљиве речи, али неки прилози попут прилога за начин и неких за место и количину могу да се пореде (имају компарацију као придеви).

- Душан **мало** прича, Павле прича **мање**, а Тодор **најмање**.

Прилози се односе, најчешће, на глаголе, а придеви на именице. Немој их мешати!

Дивно ^{друштво} ^{дивно} се забавља на прослави рођендана.

описни прилог
придев за начин

- Какво је друштво? ДИВНО (особина друштва)
- Како се забавља? ДИВНО (начин вршења радње)



Корак даље

Постоје прилози који се називају *заменички прилози*. Они немају потпуно значење и имају упућивачку функцију у реченицама, као заменице.

Неки од заменичких прилога су: *овде, ^иу, онде; овако, ^иако, онако; не^иде, не^куда; не^иде, не^куда; ово^ли^ко, ^ио^ли^ко, оно^ли^ко.*

У реченицама можеш да разликујеш заменице од заменичких прилога тако што ћеш одредити да ли се задата реч мења по падежима или не. Ако се мења, онда је то заменица, а уколико се не мења, онда је то заменички прилог. Такође, можеш их разликовати и по служби коју врше у реченици.

- Они су успели да склоне онолико стабло са пута. (придевска показна заменица; атрибут)
- Онолико смо се мучили да урадимо тај посао и нисмо успели. (прилошка заменица; прилошка одредба за начин)

О заменичким прилозима учићеш детаљније у старијим разредима.



Зарони и знање изрони!

1. У следећим реченицама одреди врсту подвучених прилога према значењу.

- Сада вежбамам задатке из математике, а касније ћу написати састав из српског језика.

- Осмо један је седело напред у аутобусу, а осмо три позади када смо ишли на екскурзију.

- Неспретно је одговарао на њена питања док су се лагано шетали кејом.

2. Заокружи све прилоге за количину у реченици.

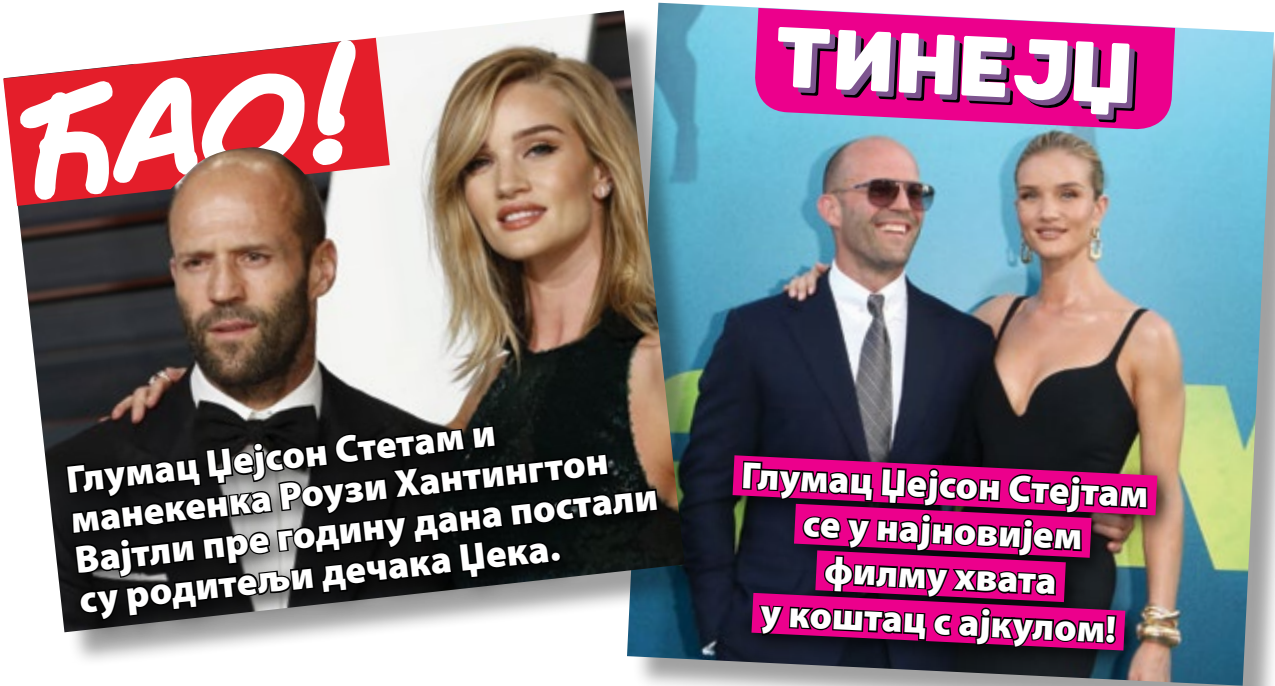
Пуно путује по свету и мало се задржава у кући зато што одлично свира. Ове године ће провести неколико дана са породицом јер су га замолили за још два новогодишња концерта у хуманитарне сврхе.

3. Заокружи слова испред реченица у којима се јављају прилози за узрок.

- а) Није нам се јавила два дана са путовања зато што је интернет веза била лоша.
- б) Много људи је имало проблема са дисањем због велике загађености.
- в) Расписан је занимљив конкурс о томе шта интересује моју генерацију, стога и ја желим да учествујем на њему.

ПИСАЊЕ ИМЕНА ИЗ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Прочитај следеће реченице преузете са насловних страна часописа.



Приметио/-ла си да се имена из страних језика преносе на различите начине. Иако постоје разлике, правила за преузимање страних речи постоје и заснивају се на најприближнијем изговору из изворног језика. У писању страних властитих имена примењују се два поступка: прилагођено писање и изворно писање.

! Прилагођено писање речи из страних језика назива се **транскрипција**. Речи се транскрибују према правописним правилима нашег језика, а могу се писати ћирилицом и латиницом.

Понекад се имена из страних језика пишу онако како се пишу у језику из кога се преузимају, тј. изворно, што је најчешће у стручним текстовима или је изворни облик дат у загради иза прилагођеног писања ако постоји одређен разлог.

- Године 2017. добитник Нобелове награде за књижевност је **Казуо Ишигуро** (енгл. *Kazuo Ishiguro*).

Вислава Шимборска (пољ. Wisława Szymborska) рођена је у Бнину, у Пољској, 1923. године. Истакнута је и веома значајна песникиња, упамћена и као преводилац и есејиста. Написала је око 250 песама.

Иако се у српском језику предност даје транскрипцији, све чешће се сусрећемо са појавом да се имена пишу у оригиналу, нарочито ако су у питању називи филмова, музичких група, песама и сл.
Правила транскрипције се разликују од језика до језика. Ево неколико примера из најчешће превођених језика.

Језик	Изворни облик	Транскрипција	Правила транскрипције
Енглески језик	Charles, Chris, Young, Murray, Stone, Jacuzzi	Чарлс, Крис, Јанг, Мари, Стоун, џакузи	CH = ч или к (у зависности од позиције осталих гласова) Y = ј U = а AY = и J = џ
Немачки језик	Heinrich, Köln, Schiller, Einstein, München	Хајнрих, Келн, Шилер, Ајнштајн, Минхен	EI = ај Ö = е SCH = ш ü = и
Италијански језик	Fiorentina, Michelangelo, Trieste, Giuseppe, Roma,	Фјорентина, Микеланђело, Трст, Ђузепе, Рим	I иза сугласника а испред самогласника = ј CH = к GIU = ђу
Кинески језик (посредством енглеске транскрипције)	Xiang, Xiaomi, Jinan, Changijang	Сјанг, Шаоми, Ђинан, Чангђанг	XI = сј или ш J = ђ CH = ч
Француски језик	Michel, Julien, George, Geneve, Renault, Citroën	Мишел, Жилијен, Жорж, Женева, рено, ситроен	CH = ш J = ж G = ж AU = о C = с
Шпански језик	Jorge, Valencia, Sevilla, Habana	Хорхе, Валенсија, Севиља, Хавана	J = х C = с LL = љ B = в

Детаљна правила транскрипције можеш наћи у *Правопису* Матице српске (2017), стране 171–250, тачке 195–291.



Језичке смицалице

Имена неких страних географских појмова који су укореењени у српском језику одступају од правила транскрипције:

Пекинг, а не Бејђинг; Шангај, а не Шангхај; Беч, а не Вијена; Париз, а не Пари и сл.

Такође, из различитих језика преузета су и имена која одступају од правила транскрипције:

Елвис Присли (иако би требало Пресли), Мишелин (иако би требало Мишлен) и сл.

Са завршетком *-еја* прилагођене су многе стране речи, као што су Кореја, Гвинеја, Медеја и сл. Међутим, у страним женским именима то правило није доследно спроведено, па имамо имена: Реа, Леа, Андреа, Геа.

Занимљиво је да често употребљавамо речи које су погрешно транскрибоване због утицаја других језика на наш језик, најчешће енглеског. Нпр. уместо назива државе Грузија, може се чути Џорџија, а на основу изговора назива те државе у енглеском језику – Georgia.

Правилна транскрипција	Неправилна транскрипција
Санкт Петербург	Сент Петербург
Летонија	Латвија
Јерменија	Арменија

Прочитај следеће реченице и обрати пажњу на истакнута имена презета из других језика.

- а) Купио сам дрес са ликом кошаркаша **Кевина Дуранта**.
- б) Често купујем и читам романе о **Грегу Хефлију**.
- в) Волим филмове са глумицом **Киром Најтли**.
- г) Пехар је освојила сестра **Серене Вилијамс**.

Примећујеш да се страна имена мењају по падежима, као и имена из српског језика.

- У игрици сам добио **Кристијана Роналда** и **Александра Митровића**.



Језичке смицалице

Дешава се да се у средствима јавног информисања не води рачуна о правилној промени страних имена по падежима, па се може чути и прочитати нпр.:

- Оскара је добио филм са **Бред Питом**. (уместо са **Бредом Питом**)
- Слушамо песме **Тејлор Свифт**, **Лане дел Реј** и **Ели Гулдинг**.



Страна мушка имена мењају се по падежима тако што се мења и име и презиме, а **женским страним именима** која се завршавају на **-а** мења се име, док презиме остаје непроменљиво. Уколико се женско име завршава на сугласник, не мења се по падежима.



Језичке смицалице

Вокатив страних имена која се завршавају на сугласнике К, Г, Х, Ж, Ш, С и Џ једнак је номинативу.

- Господине **Џејмс**, заборавили сте кишобран.
- Хеј, **Ник**, пожури на забаву!



Помоћ пријатеља

Води рачуна да се глас **Ј** пише између самогласника **-ИА**, **-ИЕ** и **-ИУ**.
Verdi – Вердија, Moliere – Молијер, Sioux – Сијукси, Mia Farrow – Мија Фароу



Зарони и знање изрони!

1. Подвуци речи које нису написане у складу са правописним правилима у вези са транскрипцијом.
Мој млађи брат је одушевљен ликом Том Сојера, а о Хари Потеру свакодневно машта.
2. Допуни реченице одговарајућим обликом имена и презимена датог у загради.
 - а) Гледао сам документарни филм о _____. (Ана Курњикова)
 - б) У суботу ћемо гледати _____ (Аријана Гранде) на додели музичких награда.
 - в) Волим да гледам мечеве Новака Ђоковића са _____. (Рафаел Надал)

3. Следеће речи су написане на језицима из којих потичу, напиши их прилагођено нашем језику.

- Bologna, итал. _____
- Nantes, фр. _____
- New York, енгл. _____
- Barcelona, шп. _____



Кутак за моје примере

Пронађи на карти пет географских појмова из различитих земаља и откриј како се пишу на изворном језику.

ПИСАЊЕ ЦРТЕ И ЦРТИЦЕ

Обрати пажњу на улогу црте у следећем примеру и сети се да си о томе учио/-ла у петом разреду.

Погледах га не схватајући добро.
– Ох! Гимназија ми је главни посао.
– У ком сте разреду?
– У четвртом.
– У четвртом А? Четвртом Б? Модерна?
Заиста, овај младић није престајао да ме изненађује.
– Учите ли латински, математику? – упорно је испитивао.
– Латински... за сутра имам један тежак превод.
– Кога?
– Ох! Вергилије. Стихови!
Он прсну у смех.

Клод Кампањ, *Збојом мојих ђејнаесџ година*

Наведи знак интерпункције који би могао да се нађе уместо црте.

Осим у управном говору, црта се пише:

1. уместо запете или заграде у уметнутом делу текста:

- Сви учесници такмичења – а било их је око деведесет – добили су сендвич и сок.

2. када спаја појмове попут савеза, просторних релација и сл.:

- Потписан је пакт Немачка–Италија–Јапан.
- Воз се кретао пругом Београд–Бар.

3. између бројева када се пишу цифрама, тада означава предлоге *од* и *до*:

- Други светски рат је трајао 1939–1945. године.